

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ר ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ר ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים וארבע

24

כי-תצא (תשנ"ה)

כ"ד ט"ז
לא יומתו אבות על בנים...

עיינו גם גליון כי-תצא תש"ט, העוסק כולו בפסוק זה.

א. מדרש חנאים (לוקט מתוך כ"י מדרש הגדול לס' דברים ע"י דוד הופמן).
"לא יומתו אבות על בנים" למה נאמר? לפי שהוא אומר (שם' כ' ה') "פוקד
עון אבות על בנים", שומע אני אף מחוייבי בית דין כן? ת"ל: "לא יומתו
אבות על בנים".

ראב"ע ותועי רוח שאלו: איך אמר הכתוב לא יומתו אבות ובמקום אחר אומר "פוקד
עון אבות" ושאלתם תוהו, כי 'לא יומתו אבות על בנים' מצוה על ישראל,
ו'פוקד עון אבות על בנים' הוא הפוקד.

רשב"ם ד"ח ובנים לא יומתו על אבות: בבית דין, כדכתיב (מלכים ב' י"ד ו')
"ואת בני המכים לא חמית ככתוב... לא יומתו". אבל הקב"ה פוקד עון אבות
על בנים, כשאוהזים מעשי אבותיהם בידיהם, וכדכתיב (יחזק' י"ח ב', ירם'
ל"א כ"ח) "אבות אכלו בורס ושני בנים תקהינה" לאבד נחלת אבות, אבל לא
על ידי בית-דין.

1. מהי השאלה אשר שלשתם באו לישיבה?
2. האם עונים שלשתם תשובה אחת או יש הבדל בין תשובותיהם?
- אא 3. החוכל להוכיח את תשובת ראב"ע מלשון פסוקנו?
4. במה סומך הרשב"ם בפרושו את ירכ' ל"א כ"ח מפסוקו של מקרא?

ב. לא יומתו אבות על בנים

ספרי קמ"ז: וכי מה בא הכתוב ללמדנו? שלא יומתו אבות על-ידי בנים ולא בנים
ע"י אבות? והרי כבר נאמר "איש בחטאו יומתו". אלא בא ללמד, שלא יומתו
אבות בעדוהם של בנים ולא בנים בעדוהם של אבות.

כשהוא אומר "ובנים" - לרבות את הקרובים, ואלו הם הקרובים: אחיו ואחי
אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובצל זחוח אמו ובעל אמו וחמיו
וגיסו (ובניהן וחתניהן...)

רע"ב ד"ה לא יומתו אבות על בנים: בעדות בנים, ואם תאמר: בעון בנים? כבר
נאמר "איש בחטאו יומתו".

1. כיצד אפשר לישב את קושית הספרי על דרך הפשט?
2. כיצד מפרשים חז"ל מלת "על" בפסוקנו ותיכן מצינו
"על" בתורה זו?
- אא 3. כיצד יורשים חז"ל מפסוקנו שגם עדות קרובים פסולה?

ג. רלב"ג בארו רבותינו זה ומאמר בעדות קרובים, כדי להשמר מהכפל.
... וחכמה מפשט הכתוב, שהוא בא להזהיר תדיינים שלא ישפטו למות האבות
בעבור חטא הבנים ולא חכמים בעבור חטא אביהם, אבל איש בחטאו לבד.

ואולם דבר ועדות קרובים יתבאר ממה שנזכר ברובח מענין גזל הדם,
שסגור ותיחתו ירצה על כל פנים להמית הרובח, אע"פ שאין לו חטא מות,
ולזה הוא כטו בעל דבר, וכמו שנעבור אהבת קרוביו וחיותו עצמו ובשרו
יפותח להמית מי שאין לו חטא (=חטא של רצח בכונה), כן יפותח להעיד לו
עדות, אע"פ שאינו אמת.

ולפי שהגואל לא יתגורר שני בשני כמו שבארה החורה בפרשת בהר סיני...
הנה אין נפסל לעדות כי אם שני בשני (= קרוב משפחה עד להרגת שני בשני).

כי-תצא (תשכ"ה)

ועוד שכמו שפסלה תורה הרשע והחמסן לעדות, לפי שאנחנו רואים אותם נוטים מדרכי התורה ולזה נחשוד אותם, שאולי לסיבת החסון או אהבה לא יחוש להעיד שקר. כל שכן שנחשוד הקרובים, כי כמעט שבע הקרובה ימשכם לעזור לקרובים, אם במשפט אם בכה. והנה כמו שהדיינים יהיו בלתי נוטים במשפט לאהבת החלק האחד יותר מהאחר, כן ראוי שימשך הענין בעדים, כי על פיהם יצא מה שיצא מהמשפט, כי אם אין עדים אין דיינים.

והנה הוצרכה התורה לצוות שלא יומתו אבות על בנים, לפי שכבר זכרה כי ה' ית' פוקד עון אבות על בנים, ואולי יחשבו הדיינים לעשות דבר ראוי, אם ילכו בדרכי השם ית', וכל שכן שבארה התורה בעיר הנדחת, שימיתו בה בנים על אבות, ולזה הזהירה התורה מזה בזה המקום, וכאלו אמר: אף על פי שזכר בכאן, שאם יקרא העני אל ה' יהיה בשוכר עונש גדול מה' ית', אין ראוי לשופטים שילמדו מזה ויעשו הכובש שכר שכיר ואינו פורע בזמנו כמו שה' ית' עונש אותם.

- 1. במה שונת רלב"ג בהבנת מנחת פסוקנו מרש"י (ע' לעיל)?
- 2. היכן בפרשת בהר רמז לכך, שאין עדות קרובים פסולה אלא עד שני בשני?
- 3. כיצד מפרש רלב"ג את הקשר בין פסוקנו לבין מה שנאמר לפניו?

ד. ע"ל: לא יומתו אבות על בנים

נראה לי שלא ילקח האב תמורת הבן ולא הבן תמורת האב, אם יחפוץ אחד מהם לשים נפשו כופר לחבירו; אולי כן היה מנהג הקדמונים וכן מצאנו *Zaluzchus* שצוה לבקר אחת מעיניו ואחת מעיני בנו, שהיה חייב ניקור שתי עיניו.

אבל לומר, שלא יומתו האבות והבנים יחדו על חטא שעשה אחד מהם, אינו נראה שאם כן היה נכון שיאמר...

ואף על פי כן יפה למד מכאן אמציה (מלכים ב' י"ד), שלא המית את בני המכים כי קל וחומר הוא, אם לא יומתו זה תמורת זה, כל שכן זה מלבד זה.

גם אפשר לפרש "ואת בני המכים לא המית", אם קרה שקצת מן המכים כבר מתו קדם שחזקה הממלכה בידו, לא המית את בניהם תמורתם למען נקום דם אביו.

- 1. שד"ל מביא ראיה מלשון הכתוב לאסחת פרושו. מהי הראיה?
- 2. לפי דעת שד"ל למד אמציה מה שלמד לא מפסוקנו ישירות, אלא על פי קל וחומר.

הסבר למה על שד"ל לפרש כך?

ו. מלכים ב' י"ד ה' - ו'

ויהי כאשר חזקה הממלכה בידו (= בידי אמציה מלך יהודה) ויך את עבדיו המכים את המלך אביו ואת בני המכים לא חנה, ככתוב בספר תורת משה אשר יזוה ה' לאסורו לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות, כי אם ייש בחטאי יומתו.

לא יומתו... כי משפעות הפסוק כך הוא, כמו שאמר "איש בחטאו יומת" אלא שרבותינו ז"ל קבלו, כי בכלל לאו זה עדות הקרובים, כמו שתרבת אנקליוס 'על פום בנין ועל פום אבותו', אבל עיקר האזהרה הוא, שלא יומתו האבות מעון הנשים והנשים מעון אבות, כמו שחביא ראיה הנה מן הפסוק.

ככתוב בספר תורת משה: זה לאות, כי כונה הכתוב באמרו "לא יומתו אבות על בנים..." שלא יומתו האבות בחטא הבנים ולא יומתו הבנים בחטא האבות.

- 1. מה הבעיה הפרשנית בפני עניינה?
- 2. במה מטכימים רד"ק ורלב"ג ובמה הם שונים זה מזה?

תשובות נא לשלוח לנחמה ליבוביץ ירושלים קריית-משה
